

Vilniaus universiteto profesorių emeritų klubo ekskursija ŽEMAITIJA IR PAMARIO KRAŠTAS, 2024 09 11–12

Ankstų ūkanotą rugsėjo 11 d. rytą 28 VU PEK nariai, juos lydintieji asmenys ir svečiai – profesoriai emeritai L. Bieliauskas (Mičiganas) bei W. Barr (Niujorkas) rinkosi į Daukanto aikštę. Laukė dar pernai numatyta ekskursija į Žemaitiją ir Pamario kraštą. Patogus autobusas, kurį paslaugiai užsakė Universitetas, netruko kirsti Nevėžį ir pasiekti istorines Žemaitijos ribas. Ši Lietuvos dalis metraščiuose ir kronikose minima jau XIII a. pradžioje. Eiliuotoji Livonijos kronika, parašyta XIII a. pabaigoje, skelbia: „*Die Lettowen al zu hant, die Sameiten sind genant*“. Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Vytautui 1420 m. teko įrodinėti Šv. Romos imperijos imperatoriui Zigmantui, kad žemaičiai ir lietuviai esanti viena tauta, kalbanti ta pačia kalba („...*unum ydioma et uni homines*“). Pirmasis PEK narių kelionės tikslas buvo giliau pažinti Žemaitijos istoriją, jos miestelius ir gyventojus.

Kaip buvo pataręs profesorius emeritas Mykolas Michelbertas, skubėjome į jo gimtinę, pirmąją Žemaitijos sostinę – Kražius, minimus XIII a. Lietuvos karaliaus Mindaugo donaciniuose raštuose. Nuo XV a. pradžios čia gyveno Žemaitijos seniūnai Kęsgailos, vėliau – Radvilos, Chodkevičiai, ..., net – Anglijos kunigaikščiai Kotryna Sufolsk ir Ričardas Berthas, bėgę nuo religinių persekiojimų.

Kražių Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus kultūros centro muziejaus direktorius Vygantas Mažonas ekskursantus pasitiko prie Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios, kurią XVIII a. viduryje suprojektavo ir pastatė senojo Vilniaus universiteto auklėtinis Tomas Žebrauskas (1714–1758). Pastarasis dėstė Kauno, Ilūkstės ir Kražių jėzuitų kolegijose, buvo žymiausias to meto architektas. Tobulinosi Prahoje ir Vienoje, grįžęs į Vilniaus universitetą, reformavo matematikos ir fizikos dėstymą, projektavo astronomijos observatorijos pastatą ir rūpinosi laboratorine įranga bei fizikiniais eksperimentais. Ankstyva mirtis nutraukė jo sumanymus. Anot LDK maršalkos I. Oginskio „Šio vyro netekimas [...] visai valstybei buvo nepataisomas nuostolis“.

Kražių bažnyčia – skerdynių, kurias 1893 m. lapkričio mėn. surengė caro kazokai, liudininkė

Su Vilniaus universitetu Kražius sieja čia 1616 m. Jono Karolio Chodkevičiaus įsteigta jėzuitų kolegija. Edukacinė komisija 1773 m. ją pertvarkė į apygardos mokyklą, kurią 1817 m. perėmė VU ir reorganizavo į gimnaziją. Pastaroji veikė, kol 1848 m. Rusijos caro įsakymu buvo perkelta į Kauną. Kolegijoje dėstė poetas M.K. Sarbievijus, retorikos ir muzikos teoretikas Žygimantas Liauksminas, Kazimieras Vījūkas Kojalavičius (VU rektorius 1659–1662 m.) ir kiti XVI–XVII a. Europoje žinomi mokslo žmonės. Daug Kolegijos profesorių taip pat dėstė ir senajame Vilniaus universitete. Ypač reikšmingas buvo VU gimnazijos laikotarpis. Jos auklėtiniai Dionizas Poška, Simonas Tadas Stanevičius, Liudvikas Adomas Jucevičius, Aleksandras Fromas-Gužutis ir kt. tapo iškiliausiais lietuvių kultūros veikėjais bei rašytojais. Verta paminėti, kad gimnazijoje 1834–1840 m. dirbo būsimasis žemaičių vyskupas Motiejus Valančius.

Turiningas pasakojimas vyko Kolegijos pastate prie muziejinės ekspozicijos. Dalyviai taip pat buvo supažindinti su aktyvia Kražių kultūros centro veikla. Mūsų gidui V. Mažonui padovanojome knygą „Vilniaus universiteto profesoriai emeritai“.

Ekskursijos dalyviai autentiškame Kolegijos rūsyje

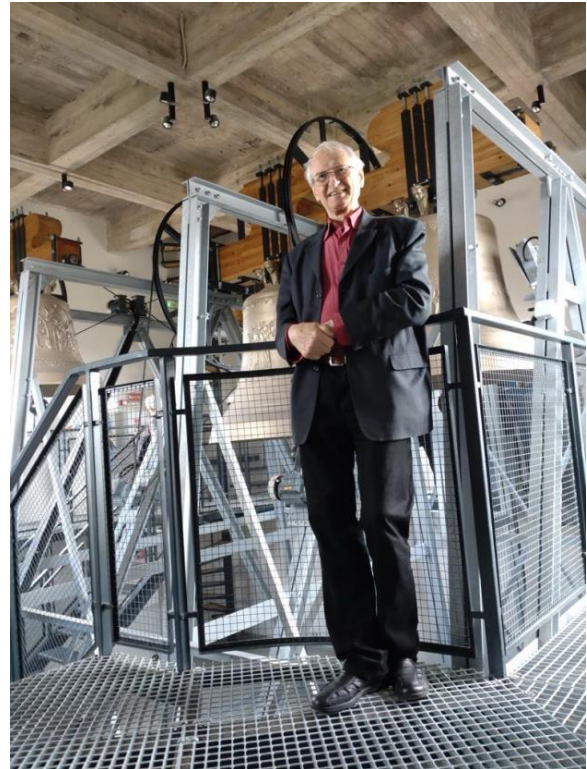
Po pusvalandžio jau buvome senosios Žemaitijos centre Varniuose, prie restauruoto kunigų seminarijos pastato, kuriame dabar yra Žemaičių vyskupystės muziejus. Į Varnius kunigų seminarija buvo atkelta 1742 m. iš Kražių, kuriuose ji veikė nuo 1620 m.

Prie skulptūrų, įamžinusių Žemaičių vyskupą Merkelį Giedraitį ir kanauninką Mikalojų Daukšą

Pamokiusi mus žemaičių kalbos, gidė entuziastingai aprodė Žemaičių sakralinio meno eksponatus, Žemaitijos vyskupų portretų galeriją ir paragino pasikelti į seminarijos bokštą.

Užlipus po kojomis nusidriekė Varnių miestelis, nuostabus gamtos peizažas. Šalia puikavosi nauji bronziniai varpai, – vieni didžiausių Lietuvoje, išlieti Austrijoje. Jie dedikuoti Taikos karalienei, šventiesiems, Vytautui Didžiajam ir vyskupystės muziejaus steigėjams.

Prie varpų profesorius emeritas L. Kimtys

Toliau kelias vedė į dabartinės Lietuvos sostinę Telšius. Pakeliui su liūdnomis mintims žvelgėme į Kančios koplyčią Rainiuose. Čia pirmomis rusų-vokiečių karo dienomis buvo žvėriškai nužudyti 75 Lietuvos piliečiai, tuo metu kalėję kalėjime ir varomi į Rusijos gilumą. Izraelio vyriausybei nesutikus išduoti vieną pagrindinių egzekucijos vykdytojų, nusikaltėliai liko tinkamai nubausti.

Po sočių pietų restorane „Abatija”, sekdami paskui gidą istoriką Vaclovą Vaičekauską, gėrėjomės Telšių miestu.

Gidas porina žemaitiškai

Miesto simbolis – laikrodžio bokštas

Žemaičių kalbos žodžių interpretacijos, istoriniai naratyvai sudomino ne vieną mūsų. Pamatėme Telšių miesto istorinius ir šiuolaikinius meno paminklus. Daug sužinojome apie nuostabią Telšių Šv. Antano Paduviečio katedrą.

Grupines nuotraukas darėme visur.

Netrukus saulutė pakvietė sekti ją vakaruosna. Ten jos laukė minkštas debesų guolis, o mūsų – nakvynė VU konferencijų ir poilsio centre „Romuva“

Anksti ryte žygi tęsime. Šįkart sukome link Ventės rago, kuriame įsikūrusi ornitologijos stotis. Jos vedėjas Vytautas Jusys nuotaikingai pasakojo apie ornitologų darbą, stoties istoriją ir rodė, kaip žiedojami paukščiai. Ekskursantai mieliai įsijungė į šį procesą.

Paskui vedėją V. Jusį

„Žvirblis“ dar prof. J. Kulio saujoje

Prof. V. Laurinavičiaus jausmų gama

Apžiūrėjome istorinį Ventės rago švyturį. Nuo jo bokšto viršaus atsivėrė Kuršių marių platybės.

Prie Ventės rago švyturio

Po to skubėjome laivu paplaukioti Minijos upe, Nemuno deltoje ir Kuršių mariose. Šiuos norus padėjo įgyvendinti Šilutės patyrusi informacinio centro gidė Živilė Skirkevičienė.

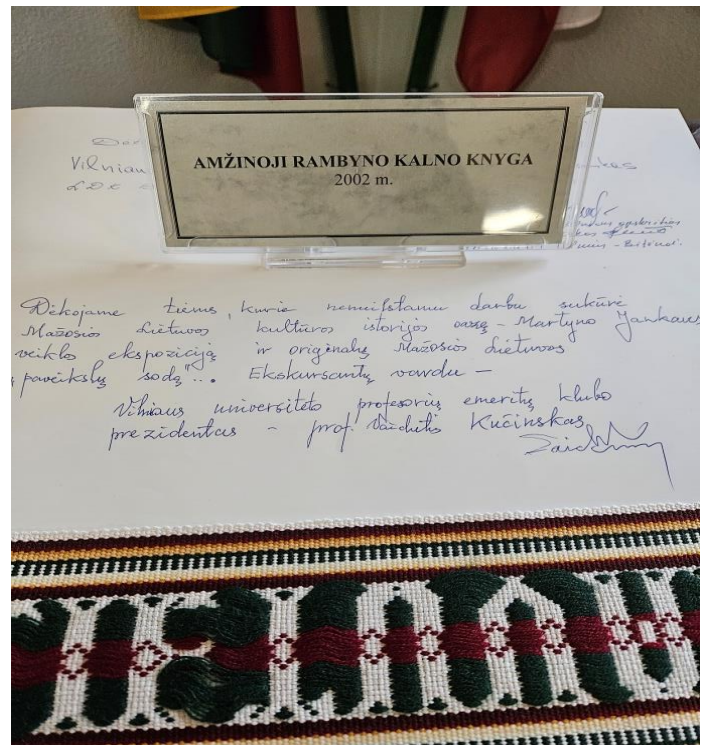
Dengtame laivo denyje gidės pasakojimas ir draugiški pokalbiai

Laivas lėtai puškavo. Pakrantėse lyg įbesti stovėjo baltieji garniai, lingavo meldai. Neapleido mintis, kokia įstabi ta Lietuvos gamta...

Jau ir legendinis Mingės kaimas, perskirtas Minijos vaga, bet turintis tiltą per nereikšmingą jos intaką. Mat toks buvęs girto carinio valdininko noras.

Gražiai pateikti ir skanūs pietūs „Mėlynajame ešeryje“ atstatė jėgas. Jų pririekė lankant Mažosios Lietuvos patriarchu vadinamo Martyno Jankaus muziejų Bitėnuose. Labai įdomioje ekspozicijoje spausdinimo įranga, autentiški M. Jankaus daiktai ir eksponatai, primenantys knygnešių laikus.

VU PEK vardu muziejaus lankytojų knygoje įrašą paliko prezidentas V. Kučinskas

Prie istorinės spausdinimo mašinos

Muziejus organizuoja dailininkų plenerus. Kūriniai eksponuojami didelėje sodyboje. Ekskursantai, klausydami gidžių pasakojimų, galėjo jais pasigėrėti.

Įstabi kelionė baigėsi. Bet taip norėtusi sugrįžti, su kuprine ant pečių pakartoti knygnešių kelią nuo Bitėnų iki Tilžės ir atgal, o čia, M. Jankaus sodyboje, pasijusti Mažosios Lietuvos šviesuolių apsuptyje. Deja, realybė yra kitokia – kitoje Nemuno pusėje atėjūnai tempia pasaulį atgal į karo sukurį, į barbarybės laikus...

Apraše panaudotos ekskursijos dalyvių nuotraukos.

Aprašą parengė profesorius emeritas Eugenijus Manstavičius.